

Юрій Юсипчук,
кандидат мистецтвознавства, доцент кафедри
методики викладання образотворчого
та декоративно-прикладного мистецтва,
заступник директора Навчально- наукового
Інституту мистецтв ДВНЗ «Прикарпатський
національний університет імені
Василя Стефаника»,
м. Івано-Франківськ

МИХАЙЛО ФІГОЛЬ – ЗАСНОВНИК МИСТЕЦЬКОЇ ШКОЛИ ПРИКАРПАТТЯ

У статті проаналізовано творчу, наукову та педагогічну спадщину заслуженого художника України, професора, доктора мистецтвознавства Михайла Фіголя, його роль у становленні і розвитку традицій мистецької школи Прикарпаття. Ця школа є оригінальною та самобутньою завдяки унікальності традицій, принципів навчання й виховання художників на Івано-Франківщині. Безумовно, ключовою фігурою у цьому процесі став Михайло Фіголь. Його внесок у становлення регіональних художніх шкіл важко переоцінити.

***Ключові слова:** Михайло Фіголь, мистецтво Давнього Галича, сучасне мистецтво, прикарпатська мистецька школа.*

Михайло Фіголь – заслужений художник України, професор, доктор мистецтвознавства. Його внесок у формування мистецької школи Прикарпаття, – з її унікальністю традицій, принципів навчання і виховання, – важко переоцінити. Творчі та наукові здобутки Михайла Фіголя стали темами дослідження багатьох мистецтвознавців та істориків, зокрема І. Коваля, Б. Бойчука, В. Луканя, С. Антонювича, І. Чмелик, В. Шнільчак, С. Шумеги, Ю. Совтус.

«Усе життя людина пише і малює Вічність. Може, у мої сімдесят із гаком я вже щось та й намалював, може... Вічність і в небесах, так само, а ще вона тут, у Галичі, де Прокліїв сад, де Княжа криниця, де Грецький монастир, де Підгороддя, де церква Пантелеймона, де Замкова гора, де Крилос, де Золотий тік. Оце і є Вічність... Але головне, головне – її зберегти і зафіксувати для майбутніх поколінь...», – цитує Михайла Фіголя магістр мистецтвознавства Юлія Совтус [4]. Він справді асоціюється з Вічністю у її досконалості, нескінченості, випробуваннях часом. Це те, що незмінно важливе для нас. Саме таким був Михайло Фіголь – заслужений художник України, професор, доктор мистецтвознавства. Його мистецтво вишукане і вічно актуальне, зрозуміле як пересічному споглядачу, так і висококваліфікованому мистецтвознавцю. Такими ж зрозумілими й актуальними були його настанови для студентів, учнів і друзів.

Ще одна стійка асоціація – Світовид – стовбоподібний ідол, який зберігається на подвір'ї-музеї Михайла Фіголя: «Симпатичний ідол бачить

усе, бо має під одним капелюхом чотири чоловічі обличчя, повернуті до всіх сторін світу. Знизу фігуру підпирають образи померлих предків, які утримують на собі дитячі постаті, символізуючи єдність поколінь» [2]. Михайло Павлович – багатогранний, зацікавлений новим інтелектуал, який ніколи не забував про своє коріння, про те, що без міцного національного підґрунтя ми не зможемо створити щось нове і цікаве для прийдешніх поколінь. Він був оригінальним у своєму творчому вимірі, але дуже зрозумілим і прийнятним. Переконані, що саме поєднання у його творчості місцевого колориту, національних традицій і новітнього бачення світу, витворило феномен митця, науковця і педагога Михайла Фіголя.

Чотири обличчя Світовиди дивляться на чотири сторони світу. А чотири «обличчя», які характеризують діяльність Михайла Фіголя – це творчість, наукові дослідження, археологічні розвідки і педагогічна діяльність. Саме поєднання цих напрямків і характеризує Прикарпатську мистецьку школу. Творчі пошуки, підґрунтям для яких є національні і регіональні традиції, збереження автентики давніх майстрів, протяжність у часі мистецьких здобутків багатьох поколінь прикарпатських майстрів творять новітню і самобутню мистецьку палітру Івано-Франківщини.

Щодо творчості, Михайло Фіголь – один з найзнаменитіших художників України. Його твори «Сон», «Роксолана», «Галич 1221 р. Данило Галицький і Новгородський князь Мстислав Удатний», «Олекса Довбуш», «Епос Карпат (Захар Беркут)», «Галицька трагедія (Настася)», «Посли візантійською імператора Емануїла II в Галичі. 1165 р.» гідно оцінили поціновувачі високого мистецтва в Україні та закордоном. Цьому сприяли численні міжнародні та всеукраїнські виставки, мистецькі альбоми, каталоги, буклети з творами митця. Сьогодні багато мистецтвознавців відзначають майстерність Михайла Фіголя як цікавого майстра рисунку, зарисовок, ескізів, начерків. Поки це – малодосліджена сторона багатогранного творчого вияву Майстра, але зацікавлення його творчістю дає надію, що й ці грані його таланту будуть гідно пошановані: «Твори оригінальної графіки Михайла Фіголя мало привертали увагу критиків мистецтва, мистецтвознавців тому, що передовсім, він був відомий, як художник-монументаліст, живописець, автор епічних історичних полотен, тематичних картин, пейзажист, портретист. Його ескізи, начерки, зарисовки радше сприймалися як композиційні пошуки до майбутніх полотен. Однак, якимось в чергове оглядаючи графічний доробок художника, виявилася цілком очевидною самодостатня мистецька повновартісність цих унікальних, оригінальних і дивовижно теплих мінішедеврів, які продовжують зберігати його енергетику [3, с. 6–7].

Поряд із власним мистецьким зростанням, він умів гідно пошанувати творчість своїх колег. На стінах його двоповерхового помешкання мало творів Майстра. Зате багато полотен інших відомих українських художників: Івана Труша, Опанаса Заливахи, Ярослава Пстрака, Данила Нарбута... Він умів захоплюватися красою без заздрощів, оцінити високохудожній твір без зайвої прискіпливості. Такий підхід до творчого середовища відображав

рису, яку виокремлювали всі, хто коли-небудь спілкувався з Михайлом Павловичем, – здатність порозумітися з будь-яким співрозмовником. Біля нього було затишно, цікаво, приємно. Разом з тим, це не було якесь підлабузництво, замовчування власної думки чи безхребетність. Він умів, якщо того вимагали обставини, чітко висловити свої зауваження, аргументовано сперечатися...

Наукова діяльність Михайла Фіголя теж мала багатогранне виявлення. Він «Розробив оригінальну концепцію історичного розвитку... галицької архітектурної школи, дав їй чітку періодизацію, показав витoki давньої галицької іконографії, зробив атрибуцію перлинам давньоруського іконопису, виявив неповторні традиції стародавньої церковної різьби і мистецтва скульптури. Обрунтував місцеве коріння, на якому розвинулося декоративно-ужиткове мистецтво княжого Галича» [1].

Його наукові розвідки не обійшли увагою захоплення археологічними дослідженнями Давнього Галича. «Для Михайла Фіголя історична мистецька спадщина Галичини стала визначальною у формуванні його як науковця і митця. Зокрема, наріжним каменем його творчості стала історія Крилоса – давньої столиці Галицького князівства. Не виключено, що вирішальну роль у цьому скеруванні майбутнього вченого відіграла його знайомство з видатним археологом Ярославом Пастернаком. Саме в родинній хаті Фіголів мешкав той перед Другою світовою війною, коли взявся розкопувати Княжу гору в Крилосі. Малий Михайло всіляко допомагав у цих розкопках. І вони виявилися сенсаційними: знайшли фундамент Успенського собору та останків князя Осьмомисла. Малий дослідник зробив тоді свої перші замальовки» [2].

Він активно доклався до створення Художнього музею Національного музею-заповідника «Давній Галич»; до відзначення 1100-річчя Галича, відкрив домашню картинну галерею, присвячену 1100-річчю Галича. Був головою секції пам'яток мистецтва при правлінні Івано-Франківської обласної організації Українського товариства охорони пам'яток історії та культури. «Він був не просто патріотом, а фанатом давнього Галича. Якщо там хтось щось робив не те, Михайло не знаходив собі місця, переживаючи, аби, не дай Боже, щось не загубили, не зруйнували або не модернізували, заляпавши вапном чи фарбою. Якщо при розкопках знаходили якісь предмети, він усе кидав і їхав туди», – так згадує свого чоловіка його дружина Тетяна [2].

Його завжди дивувало зневажливе ставлення деяких колег до мистецтва рідного краю: «Уявляєш, за довгі роки викладацької практики траплялися мені студенти, які не цікавилися ні театром, ні художніми виставками, ні книжками; траплялися, як пні на гладкій дорозі, ...знаходяться мудрагелі, котрі звисока позирають, приміром, на гуцульську різьбу, ...вбачають у тім щось «сільське», «несправжнє», а самі, як навіжені, накидаються на оголених дівиць із зарубіжних журналів» [5, с. 21].

Для збереження мистецьких артефактів не шкодував ні сил, ні грошей: «Часто траплялося так, що пізно ввечері чи вночі, коли я вже спала, на

подвіря заїжджала вантажівка і щось важке гупало на землю, – пригадує Тетяна Данилівна. – Згодом заходив втомлений Михайло і радо повідомляв, що дістав рідкісний камінь: «Ось уранці побачиш». На запитання, скільки то коштує, завжди відповідав: «Ай, тобі то треба». Мені, звичайно, не дуже подобалося, що ці придбання збіднюють сімейний бюджет. Я інколи іронізувала. Мовляв, думала, що пів свині купив, аби діти мали, що їсти, а ти каміння додому звозиш. Тоді він заспокоював: «Не будь меркантильною. Дасть Бог, десь знайду гроші і дам на м'ясо» [2].

Та безперечно, найважливішим та й найпомітнішим «обличчям» Михайла Фіголя було творення мистецької вищої школи Прикарпаття. Знаменно, що цього року ми маємо ще один ювілей – 30 років тому був створений художньо-графічний факультет Івано-Франківського педагогічного інституту ім. В. Стефаніка, який став праобразом Інституту культури і мистецтв Прикарпатського університету ім. В. Стефаніка (з 2004 року Інститут мистецтв). Михайло Фіголь мав безпосереднє відношення до його творення. Він добре розумів, що розвивати майстерність майбутніх художників варто з дитинства. Важливо, чи помітить вчитель малювання талановиту дитину. А для цього сам наставник повинен бути талановитим. Тому й дбав, щоб унікальні традиції Прикарпатського мистецтва мали свою наукову площину для розвитку – від наймолодшої дитини до зрілих художників: художня школа – училище – інститут. Так має виглядати професійне зростання творчих особистостей. Адже від того, хто поруч з ними, залежить наскільки важкою чи легкою буде дорога до себе творчої особистості: «Михайло Павлович Фіголь виховав не одне покоління художників, викладаючи рисунок, живопис, керуючи дипломними роботами, а отже він добре володів педагогічним рисунком, коли однією виразною лінією чи штрихом, зробленими власноруч, треба зробити коректу, вірно пояснити чи скерувати напрямок студентської роботи. Для цього потрібно було завше перебувати у добрій професійній формі, яка можлива лише при постійній роботі з мистецькими матеріалами. Його щоденна праця є добрим прикладом для сучасних молодих мистців, студентів, які тепер мандрують здебільшого в інтернеті, та все частіше користуються сучасною цифровою технікою, а не розвивають професійні навички тренуючи і вдосконалюючи око та руку, душу і серце. Він усвідомлював, що справжній учитель є мистцем, а навчання – мистецтвом» [3, с. 8–9].

Найзнаменітша фраза, яку цитують, коли хочуть охарактеризувати його педагогічну діяльність, звучить так: «Я скоїв би громадянський гріх, коли б не вимагав від вас знань. Які будуть із вас народні вчителі, якщо будете бідні духовно, якщо не відкриються вам, як чудо, література й мистецтво, якщо байдуже проходитьме повз живописні полотна сучасного художника, якщо вас не схвилює кахля Бахметюка або витвори теперішніх народних кераміків. Незнання породжує глуху, як стіна, байдужість. А що, питаю я вас, може посіяти байдужий сіяч?» [5, с. 21]. Про це пише у своїх спогадах відомий письменник Роман Федорів. А ще переповідає їх діалог про митців, які захоплюються «історичними місцями» Європи, Індії, Єгипту, марять про

«...про "Метрополітенмузеум" у Нью-Йорку, а про художника Труша навіть не чули» [5, с. 21]

Вимогливий до студентів, він, в першу чергу, питав себе, чому не вдалося зацікавити, розкрити: «Є всякі... І в тому, що вони ростуть байдужими, що серед жита вилущиться кукіль, я виною насамперед самого себе: десь не доробив, десь не зумів дійти до серця, не відкрив... не заворожив... не переконав, що, слухайте ж, добрі людоньки, живете в суспільстві, яке створило всі умови для духовного розквіту людини: бери, думай і багатій духовно» [5, с. 21].

Знаковим є те, що сьогодні кафедра образотворчого мистецтва та реставрації Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника носить ім'я Михайла Фіголя. Відлік свого літопису бере з 1981 року, коли при фізико-математичному факультеті відкрили відділення образотворчого мистецтва, яке очолив професор Михайло Фіголь. Сьогодні тут навчають художників-педагогів з малярства, графіки, скульптури, іконопису та реставрації. Колектив кафедри у своїй педагогічній та мистецькій діяльності орієнтується на новітні засади творення сучасних митців, які здатні реалізувати здобуті знання в умовах глобалізації світової культури. Разом з тим, кафедра дбає про збереження національних та місцевих традицій, розвиток сучасного прикарпатського мистецтва, самобутності різних національностей, які живуть на Прикарпатті.

Література:

1. Бойчук Б. Археологізми в художній творчості та науковій спадщині М. Фіголя / Б.Бойчук, І. Коваль // Михайло Фіголь: життя і творчість (на пошанування 80-ї річниці від дня народження) : матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. – Кн. перша. – Івано-Франківськ : ВДВ ЦІТ Прикарпатського націон. ун-ту ім. В. Стефаника, 2007. – С. 79-83.
2. Крайній І. Князівство по вулиці Фіголя / Іван Крайній // Україна молода. – 2006. – Вип. 169. – 15 вересн. – С.4
3. Лукань В. Начерки (із мистецької спадщини Михайла Фіголя) / Володимир Лукань. – Івано-Франківськ: Видавничо-дизайнерський відділ ЦІТ Прикарпат. нац. ун-ту ім. В. Стефаника, 2007. – 81 с.: іл.
4. Совтус Ю. Ювілеєві од народин Майстра присвячується [Електронний ресурс] / Юлія Совтус // Артанія. – 2007. – Книга 9. – Режим доступу: <http://artanija.com/articles/7/128>.
5. Федорів Р. Ноги для тисячолітньої скрипки [Електронний ресурс] / Роман Федорів// УкрЛіб: Повні тексти творів. – Режим доступу: <https://www.ukrlib.com.ua/books/printit.php?tid=4757&page=21>).

В статтє проанализировано творческое, научное и педагогическое наследие заслуженного художника Украины, профессора, доктора искусствоведения Михаила Фиголя, его роль в становлении и развитии традиций художественной школы Прикарпатья. Эта школа является оригинальной и самобытной благодаря уникальности традиций, принципов обучения и воспитания художников в Ивано-Франковщине. Безусловно, ключевой фигурой в этом процессе стал Михаил Фиголь. Его внос в становление региональных художественных школ трудно переоценить.

Ключевые слова: *Михаил Фиголь, искусство Древнего Галича, современное искусство, прикарпатская художественная школа.*

The creative, scientific and pedagogical inheritance of the deserved artist of Ukraine, professor, doctor of study of art Mykhajlo Figol is analysed in the article, his role in becoming and development of traditions of artistic school of Prykarpattya. This school is original and original due to theunicity of traditions, principles of studies and education of artists on Precarpathian. Undoubtedly, Mykhajlo Figol became a key figure in this process. His payment in becoming of regional artistic schools difficult over-estimate.

Key words: *Michael Figol, art of the Ancient Galic, contemporary art, the Carpathian art school.*